

A hiányzó láncszem

Dusek Tamás: Tér és közgazdaságtan
L'Harmattan Kft., Budapest, 2013, 206 oldal

„Space: The Final Frontier” (Krugman [1998])

Széles körben ismert tény, hogy a közgazdaság-tudomány önállósulása után hamar elveszítette területi dimenzióját, és a főárami közgazdasági elmélet gyakorlatilag tér nélküli pontgazdaságok működési jellemzőit kutatta/kutatja. Mindez persze nem jelenti azt, hogy a kezdetektől ne jelentek volna meg olyan közgazdászok és közgazdasági elméletek, amelyek a termelési tényezők térbeli áramlásainak, a nemzetközi tényezőallokációnak ne tulajdonítottak volna nagy jelentőséget (Benko [1999]). A tér és a közgazdaságtan kapcsolatát feszegető kutatások már javában zajlottak, amikor Krugman 1998-ban a *Journal of Economic Perspectives*-ben megjelent tanulmányának címéül a jelen könyvismertetés mottójául is szolgáló címet adta (Krugman [1998]). Krugman szerint ugyanis a közgazdaság-tudomány utolsó feltáratlan határvidéke a tér. Napjainkban is számos munka születik a két terület kapcsolatának alátámasztására, ennek ellenére megannyian teszik fel a kérdést: képes a közgazdaságtan a területi dinamizmus és a fejlettségbeli heterogenitás egzakt magyarázatára.

Dusek Tamás egészen sajátos megvilágításba helyezi a tér és a közgazdaságtan kapcsolatát, és emellett sajátos feladatokra is vállalkozik. A hat fejezetből álló kötetből ugyanis képet kaphatunk a közgazdaságtan sokszínűségéről, a közgazdaság-tudomány és a területi gazdaságtan közötti viszonyról, a területi gazdasági kutatások elmélettörténeti kérdéseiről, a területi kutatások módszertani és alapkérdéseiről, a statikus téralkotó elemek és végül a területi mobilitás kezeléséről.

A szerző elsőként tudományelméleti kérdésekkel foglalkozva, egészen a klasszikusokig nyúl vissza, és következetesen tárja elénk a matematika közgazdasági kutatásokban való térnyerését és annak fogyatékoságait. Majd kiemeli és ütközteti az explicit és implicit területi kutatások közötti különbségeket, rendszerezve mutatja be az explicit területi kutatások iskoláit.

A harmadik fejezetben Dusek Tamás nem feledkezik meg arról a tényről, hogy a közgazdasági környezet kielégítő tanulmányozásához és egy önmagában is következetes kép kialakításához nélkülözhetetlen a gazdaságtörténeti és az elmélettörténeti háttér ismerete (Hobsbawm [2006]). A szerző – a területi gazdasági kutatások elmélettörténetéről a legmeghatározóbb művek legapróbb részletekre is kiterjedő újraolvasásával – átfogó és következetes képet alakít ki. Értékeli és bátran bírálja a koráb-

ban meghatározónak gondolt műveket. Rámutat továbbá arra a tényre, hogy sokáig a későbbi elméletek kritikusan tárgyalták a korábbi elméleteket (egészen pontosan azok egyes elemeit), később azonban a történelmi előzmények tárgyalása meglehetősen elnagyoltan jelent meg. A szerző szerint ez a probléma leginkább a ma oly divatos új gazdaságföldrajz kapcsán érhető tetten.

Dusek bírálja Krugman 1991-ben megjelent, A növekvő hozadék és gazdaságföldrajz tanulmányának alapmodelljét. Szerinte a kétrégiós modell túlzottan leegyszerűsítő, és olyan nagy (számítása szerint 36,4 millió) az elméletváltozatok száma, hogy maga az alapfeltételezés is erőteljesen támadható. A szerző mindezzel rámutat a modellt firtató kérdések jogosságára, és nem elégszik meg az új gazdaságföldrajzot védelmébe vevő kutatók álláspontjával: egyelőre nincs nála jobb, a modell különféle változatai majd minden kérdésre választ fognak adni. Szerinte az új gazdaságföldrajz képviselőinek elmélettörténeti számvetése korántsem teljes, ami miatt előfordulhat, hogy a korábban már – ugyan más formában – megszületett tudományos eredmények újként tűnhetnek fel az új gazdaságföldrajz létjogosultságát is igazolva.

A következő fejezetben a szerző a területi gazdasági kutatások módszertani és tartalmi alapkérdéseivel foglalkozik. Ez a fejezet ismételtelen egy komoly rendszerező egység, amelyben új megvilágításba kerül a regionális gazdaságtan és a telephely-elmélet hazai értelmezése. A szerző a gondolati ívet színesítő táblázatokkal az értelmezési és a klasszifikációs lehetőségeket kívánja kiemelni. Ezzel pedig akarva/akaratlanul új megközelítést ad a területi gazdasági kutatások módszertani és tartalmi alapkérdéseinek.

A könyv ötödik fejezete a gazdasági elemzések térszemlélete, a statikus téralkotó elemek kezelése köré csoportosítható. Ebben a szerző teljesen új megvilágításba helyezi a területi kutatásokkal foglalkozók számára jól ismert egy pont-, kétpont- és többpont-gazdaságot. Dusek Tamás gondolatait követve egyértelműen beláthatjuk, hogy sokszor – de szinte majdnem minden esetben – a modellek alapfeltételei sem teljesül(het)nek. A szerző hosszas felsorolás segítségével mutat rá, hogy milyen tevékenységek nem léteznének az egy pont-gazdaság teljesülése esetén. Ezt követően végigveszi, hogy milyen okok vezettek a túlzottan leegyszerűsítő szemlélet népszerűségéhez, vagyis az egy pont- és a kétpont-gazdaság divatjához. A szerző szerint ez hat okra vezethető vissza: 1. statisztikai illúzió, 2. az államhatárokkal elszigetelt nemzetgazdaság koncepciója, 3. a jogi, közigazgatási szemlélet öntudatlan alkalmazása, 4. a közigazgatási határvonalakkal készült térképek révén nyert benyomások, 5. a modellezhetőség igényei és végül 6. az a tévképzet, hogy a leegyszerűsítés nem befolyásolja az elméletek felépítését és az alkalmazhatóságát (154. o.). Az egy pont- és a kétpont-gazdaságon túllépve a szerző a modellezés további képzetes tereire és azok fogyatékoságaira is rámutat.

Az utolsó fejezetben a gazdasági elemzések térszemlélete és a területi mobilitás kezelése kap helyet. Ebben a részben a szerző arra hívja fel a figyelmünket, hogy „...a területközi mozgások nélküli világ ugyanolyan elképzelhetetlen, mint a tér nélküli vagy a területileg homogén világ” (165 o.). Nyomatékkal hangsúlyozza továbbá, hogy a térnek erőteljes inhomogenitása van, és a szűkösség tekintetében is erőteljes különbségek jelentkeznek. A területi mobilitás tárgyai és hatásai című alfejezetben többek

között arról kaphatunk képet, milyen szerteágazó hatása van az áruszállításnak, és milyen lenne az a rendszer, amelyben nincs szállítási teljesítmény. Végezetül bepillantást nyerhetünk a területi mobilitást lehetővé tévő részrendszerekbe, a materiális javak területi mobilitásába, a költségtér jellemzőibe és elméleti kezelésének módjaiba.

Dusek Tamás könyve felhívja a figyelmet arra, hogy bármilyen jellegű kutatás kapcsán fontos feltárni az adott terület korábbi – és nem csak 5-10 éven belüli – kutatási eredményeit. Azok figyelmébe ajánljuk a könyvet, akik túl kívánnak lépni a leegyszerűsítő szemléletmódon, és következetes képet szeretnének alkotni a területi folyamatokról és a közgazdaságtan területi folyamatokat érintő válaszairól.

Hivatkozások

- BENKO, G. [1999]: Regionális tudomány. Dialóg–Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 126 o.
 Hobsbawm, E. [2006]: A történelemről, a történetírásról. Napvilág Kiadó, Budapest. 320 o.
 KRUGMAN, P. [1998]: Space: The Final Frontier. The Journal of Economic Perspectives, Vol. 12. No. 2. 161–174. o.

Pásztor Szabolcs

Pásztor Szabolcs a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar Világgazdaság és Nemzetközi Kapcsolatok Tanszékének tanársegédje (e-mail: szabolcs.pasztor@econ.unideb.hu).